

УДК 657

Ковальова Л.М.

Житомирський національний агроекологічний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ М'ЯСО І МОЛОКО ПЕРЕРОБ-НИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ЖИТОМИРЩИНИ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАБОРГОВАНОСТІ ГАЛУЗІ

© Ковальова Л.М.

Досліджено ефективність виробництва продукції м'ясо та молокопереробними підприємствами Житомирщини, проаналізовано проблеми заборгованості галузі. Виявлено високу фінансову залежність підприємств галузі від зовнішніх джерел фінансування.

Ключові слова: ефективність виробництва продукції, дебіторська заборгованість, співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості.

Efficacy of production of goods is investigational meat and by the milk processing enterprises of the Zhitomir area, the problems of debt are analysed grew. It is found out high financial dependence of enterprises grew from the outsourcings of financing.

Keywords: efficacy of production, debt, correlation of creditor and debtor debt.

Исследовано ефективность производства продукции мясо и молокоперерабатывающими предприятиями Житомирской области, проанализированы проблемы задолженности отрасли. Обнаружено высокую финансовую зависимость предприятий отрасли от внешних источников финансирования.

Ключевые слова: эффективность производства, дебиторская задолженность, соотношение кредиторской и дебиторской задолженности.

Постановка завдання. М'ясо-молочна галузь є однією з провідних галузей вітчизняної харчової промисловості, яка забезпечує населення основними продуктами харчування. Ефективність функціонування галузі залежить від достатності її ресурсного забезпечення. В даний час галузь найбільше потерпає внаслідок ресурсного дефіциту, який проявляється в декількох напрямках: сировинний, дефіцит платоспроможного попиту та фінансовий (брак обігових коштів) через високу заборгованість. Метою дослідження є аналіз сучасного стану виробництва м'ясо-молочної продукції області, вплив сировинної бази на ефективність її

виробництва. Залежність фінансових результатів та ефективності роботи даних підприємств від розміру дебіторської заборгованості; їх фінансової стійкості від розміру співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості.

Результати досліджень. Переробні підприємства Житомирщини у 2008 р. виробили від загального випуску по Україні 11,3 % масла тваринного, 3,8 % продуктів кисломолочних, 1,7 % молока обробленого рідкого, 1,9 % ковбасних виробів, 4 % м'ясних напівфабрикатів. Промислове виробництво м'ясо та молокопродуктів в Житомирській області в 2008 р. здійснювали 35 м'ясо та 15 молокопереробних підприємств. Серед найбільш потужних, які мають канали реалізації не тільки в межах області, слід виділити ВАТ «Житомирський маслозавод», ДП «Рейнфорд», ТОВ «Андрушівський маслосирзавод», ВАТ «Галіївський маслосирзавод», ЗАТ «Житомирський м'ясокомбінат», ВАТ «Коростенський м'ясокомбінат», ТОВ «Аларіт Трейд» Андрушівського району та інші.

У 2006 році найбільшу питому вагу у переробці молока займали сири жирні, молоко і вершки сухі, масло вершкове, вершки, виробництво яких до 2008 року зменшилось майже удвічі (табл.1). Натомість суттєво збільшилось виробництво таких продуктів як: молоко оброблене рідке на 8128 т, молоко і вершки згущені з додаванням цукру на 2203 т, продукти кисломолочні на 6287 т, морозиво та лід харчовий на 2955 т. Такі варіації в асортименті у виробництві молочної продукції пов'язані не тільки зі смаками та уподобаннями покупців, велику роль відіграє якість та ціна сировини, яка закупається в підсобних господарствах. Зміну загальної кількості та асортиментного складу продукції можемо прослідкувати у таблиці 1.

Через низьку якість та жирність сировини виробництво якісного масла та вершків з великим відсотком жирності є збитковим для промислових підприємств. Низька якість готових молокопродуктів та неплатоспроможність населення призводить до зменшення їх споживання в розрахунку на 1 особу в рік. Так, за даними Держкомстату ГУС в Житомирській області, виробництво молокопродуктів на 1 жителя області починаючи з 2000 р. майже у двічі перевищує споживання. У 2008 р. в розрахунку на 1 особу в рік було вироблено молока та молокопродуктів 472,2 кілограми, а

спожито 263,0 кілограм. Це складає лише 69,2% від науково-обґрунтованої норми у 380 кілограм. Надлишки молокопродуктів реалізуються за межами області.

Таблиця 1

Виробництво основних видів молочної продукції
молокопереробними підприємствами Житомирської області, 2006-
2008 рр, т.

Показники	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2008 р. від 2006 р. (+,-)
Молоко оброблене рідке	5722,0	12693,0	13850,0	8128,0
Масло вершкове	8772,4	8246,0	6928,0	-1844,4
Сири жирні	16717,0	16007,0	5243,0	-11474,0
Вершки	83,0	44,0	16,0	-67,0
Молоко і вершки згушені	7238,0	12386,0	9441,0	2203,0
Продукти кисломолочні	13803,0	18585,0	20090,0	6287,0
Морозиво та лід харчовий	18861,0	19568,0	21816,0	2955,0

Джерело: розраховано за даними Держкомстату ГУС в Житомирській області

В результаті детального вивчення проблем м'ясо-молочної переробної промисловості області стає зрозуміло, що найбільш гостро стоїть проблема недостатності ресурсного забезпечення. Переробні підприємства виступають заручниками в даній ситуації: з одного боку нестача сировини і низька її якість, що унеможливило покращення конкурентоспроможності і наближення до світових стандартів якості, з іншого неплатоспроможність українських споживачів.[2, с.200]. Так, через низку причин: нестача сировинної бази, збитковість виробництва та неспроможність розрахуватися з сільськогосподарськими виробниками за поставлену сировину ДП «Новоград-Волинський сиркомбінат», ДП «Радомілк» та ВАТ «Овруцький МКК» за рішенням власника з 01.07.2009 р. тимчасово припинили свою діяльність. Дані проблеми знаходять своє

відображення у щорічному зменшенні загальної кількості переробних підприємств, та зниженні ефективності виробництва продукції. Протягом 2006-2008 рр. загальна кількість молокопереробних підприємств зменшилась на 12 підприємств, і у 2008 р. їх залишилось всього 15, 9 з яких є збитковими.

Через нестачу сировини потужності м'ясопереробних підприємств завантажені у 2008 році на 50-60 %. Тенденція до щорічного зменшення загальної кількості м'ясопереробних підприємств області є результатом нестачі сировини та неплатоспроможності населення. За період з 2006-2008 рр. перестало функціонувати 4 підприємства, загальна їх кількість зменшилась з 39 у 2006 р. до 35 підприємств у 2008 р., 11 з яких є збитковими. Негативні тенденції спостерігаються також і в асортименті готової продукції. Так, в результаті катастрофічного зниження поголів'я як у господарствах суспільного сектору, так і в господарствах населення, можемо спостерігати загальне зменшення у 2008 р. виробництва м'яса яловичини і телятини свіжої та мороженої на 1315,4 т. та 672,6 т відповідно (табл.2).

Таблиця 2

Виробництво основних видів м'ясної продукції м'ясопереробними підприємствами Житомирської області, 2006-2008 рр, т.

Показники	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2008 р. від 2006 р. (+,-)
Яловичина і телятина свіжі	8987,9	9539,7	7672,5	-1315,4
Яловичина і телятина морожені	1250,6	765,8	578,0	-672,6
Свинина свіжа	1782,2	2670,6	2974,5	1192,3
Свинина морожена	609,9	44,0	34,0	-575,9
Ковбасні вироби	4922,1	5436,0	5948,7	1026,6
Напівфабрикати м'ясні	2451,7	2026,9	3647,1	1195,4

Джерело: розраховано за даними Держкомстату ГУС в Житомирській області

Натомість спостерігається збільшення виробництва свинини свіжої на 1192,3 т, ковбасних виробів на 1026,6 т та м'ясних напівфабрикатів на 1195,4 т. Наявні тенденції зміни асортименту свідчать про використання переробними підприємствами більш доступної за ціною сировини, їх орієнтацію на задоволення попиту бідного та середнього покупця шляхом здешевлення виробництва.

Як уже зазначалося вище, крім нестачі сировини та неплатоспроможності покупців, підприємства м'ясо-молочної переробної промисловості області, потерпають через фінансовий дефіцит – брак вільних оборотних коштів. В умовах фінансової кризи та жорсткої конкуренції, для того, щоб утримати ринок збуту та збільшити обсяги реалізації продукції, підприємства вимушені надавати покупцям і замовникам відстрочку платежу та товарний кредит. Це зумовлює виникнення дебіторської заборгованості, яка послаблює фінансову стійкість підприємств. Крім того, підприємства не завжди можуть розраховувати на вчасне повернення коштів боржниками. Тому для забезпечення власних поточних витрат, вони вимушені залучати кошти зі сторони, утворюючи тим самим кредиторську заборгованість, та несучи додаткові витрати на її обслуговування. При цьому слід пам'ятати, що в деяких випадках кредиторська заборгованість може спричиняти і тимчасовий позитивний вплив на фінансову стійкість підприємств. Як зазначає В.Баліцька, кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги відіграє роль комерційного (товарного) кредиту, наданого підприємствами один одному [1,с.55]. Разом з тим, як справедливо застерігає І.Бланк, зростання частки позичкового капіталу виправдане лише до деякої границі (ефект фінансового лівериджу), а також за умови вправного балансування всіх статей надходження та витрат оборотних коштів підприємства [3 с.332].

Отже, розмір кредиторської заборгованості прямо пропорційно залежить від розміру та швидкості обертання дебіторської заборгованості даних підприємств. Тому вважаємо за доцільне проведення дослідження фінансових результатів та ефективності роботи даних підприємств в залежності від розміру дебіторської заборгованості. А також їх фінансової стійкості в залежності від співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, з метою можливості оцінки реального фінансового стану підприємств м'ясо-молочної промисловості Житомирщини.

Таблиця 3

Вплив дебіторської заборгованості на ефективність роботи підприємств по переробці молока та м'яса в Житомирській області, 2008 р.

Показники	Розмір групи залежно від розміру дебіторської заборгованості, тис. грн		
	до 400	від 400,1 до 8000	більше 8001
Дохід (виручка) від реалізації продукції, тис.грн	2891,4	28217,5	218698,4
Затрати операційної діяльності, тис.грн	2533,6	23924,0	180280,9
Продуктивність праці, тис.грн.	118,1	165,6	382,2
Фондовіддача, грн	3,9	5,9	6,3
Матеріаловіддача, грн	1,4	1,4	2,1
Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн	-178,2	55,3	6324,7
Чистий прибуток (збиток), тис.грн	-224,7	-823,6	1164,9
Рентабельність операційної діяльності,%	-7,0	0,2	3,5

Джерело: розраховано за даними Держкомстату ГУС в Житомирській області

Для зручності дослідження нами було проведено групування 50 підприємств м'ясо-молочної промисловості Житомирської області за розміром загальної дебіторської заборгованості та співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості (табл.3, 4) станом на 31 грудня 2008 року. За результатами дослідження можна зробити висновок, що існує прямо пропорційний зв'язок між розміром дебіторської заборгованості і доходом (виручкою) від реалізації продукції. Тобто чим більше виробляється продукції, тим швидше підприємство прагне її реалізувати. Швидкість реалізації продукції в свою чергу залежить від типу кредитної політики підприємства. Фінансовий результат та рентабельність операційної діяльності набувають позитивних значень у другій і третій групах з великою дебіторською заборгованістю. Це є закономірним, тому що тут

працює «ефект масштабу» – чим більше підприємство виробляє продукції і відповідно продає її з відстрочкою платежу, пришвидшуючи тим самим оборотність виробничого циклу, тим менше має постійних затрат на одиницю продукції, і відповідно вищу прибутковість.

Таблиця 4

Вплив співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості на платоспроможність та фінансову стійкість роботи підприємств по переробці молока та м'яса в Житомирській області, 2008 р.

Показники	Розмір групи залежно від розміру співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості		
	до 1,5	від 1,6 до 3,3	більше 3,3
Загальний коефіцієнт покриття (платоспроможності)	1,0	1,1	0,4
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,8	0,8	0,2
Коефіцієнт автономії	0,3	0,3	0,2
Коефіцієнт фінансової залежності	3,7	3,9	4,5
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	-3,8	3,6	-0,4

Джерело: розраховано за даними Держкомстату ГУС в Житомирській області

Із збільшенням розміру дебіторської заборгованості (відповідно і розміру підприємств та кількості реалізованої продукції) спостерігається зростання продуктивності праці на 1 середньооблікового працівника. У другій та третій групах зростають показники фондівіддачі та матеріалівіддачі, що є результатом зменшення постійних витрат на одиницю реалізованої продукції.

Групування за співвідношенням кредиторської та дебіторської заборгованості показало, що фінансовий стан аналізованих підприємств навіть у першій групі є нестійким і визначені коефіцієнти далекі від нормативних. Наприклад, коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) свідчить про незалежність підприємств від зовнішнього фінансування і показує, яку частину у загальних

вкладеннях у підприємство становить власний капітал (1, с.54). Нормативне значення даного коефіцієнта має становити не менше 0,5 а оптимальне 0,6-0,7[4]. В першій групі підприємств зі співвідношенням кредиторської та дебіторської заборгованості до 1,5 даний коефіцієнт становить 0,3 (табл. 4). Тобто власний капітал займає лише третину в сукупному авансованому капіталі аналізованих підприємств, що свідчить про їх високу залежність від зовнішніх джерел фінансування. Оберненим до коефіцієнта автономії є коефіцієнт фінансової залежності, який не повинен перевищувати нормативне значення 2,0. Але навіть у першій групі із співвідношенням кредиторської та дебіторської заборгованості до 1,5 даний коефіцієнт перевищує нормативний на 1,7 і має тенденцію до зростання у групах із більшим співвідношенням. Разом з тим, загальний коефіцієнт платоспроможності у перших двох групах близький до нормативного, який має бути більше 1. Коефіцієнт швидкої ліквідності у перших двох групах навіть перевищує нормативне значення 0,5 [4]. Коефіцієнт маневреності робочого капіталу набуває позитивного значення лише у другій групі і свідчить про наявність вільних оборотних активів в аналізованих підприємств. З одного боку це відображає стабільність у відносинах з покупцями і постачальниками, але якщо врахувати, що дані активи сформовані за рахунок запозичених коштів, враховуючи високі кредитні ставки це сильно підриває фінансову стабільність та платоспроможність підприємств.

Висновки. Як свідчить проведене дослідження, підприємства м'ясо-молочної переробної промисловості Житомирської області вимушені функціонувати в умовах різновекторного ресурсного дефіциту: низька якість та нестача сировини, неплатоспроможність покупців змушує їх змінювати асортимент та здешевлювати виробництво продукції. Жорстке конкурентне середовище спонукає шукати нові та утримувати старі ринки збуту шляхом надання знижок та відстрочок платежів, спричиняючи тим самим неконтрольований ріст дебіторської та кредиторської заборгованості.

Групування підприємств за розмірами дебіторської заборгованості підтвердило, що показники прибутковості та ефективності виробництва даної продукції, збільшуються в результаті зростання обсягів виробництва і дебіторської заборгованості. Але при цьому через надмірне використання позичкового капіталу

відбувається загрозна зниження їх фінансової стійкості. Для підвищення ефективності функціонування підприємств в складному економічному середовищі, їх фінансової стійкості необхідно здійснювати комплексне управління процесами заборгованості на підприємствах, на що і будуть направлені наші подальші дослідження.

Список використаних джерел:

- 1.Баліцька В.В. Борги підприємств України : проблеми не розв'язуються / В.В. Баліцька // “Актуальні проблеми економіки”. - 2008. - №2. С. 49-59.
- 2.Бойко Б.В. Організаційно-економічний механізм формування інтеграційних зв'язків у молокопродуктовому підкомплексі./ Б.В.Бойко// Вісник ЖНАЕУ. – 2008.- №2.- С.199-208.
- 3.Бланк И.А. Финансовый менеджмент: учеб. курс / И.А.Бланк. -К.:Ника-Центр, Эльга, 2001. – 528с.
- 4.Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: Наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. №14 [Електронний ресурс]. – Регламент доступу: zakon.rada.gov.ua.
- 5.Цаль-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємств та її аналіз:навч.посіб. / Ю.С. Цаль-Цалко. - [2-ге.вид.,перероб.,доп.]. - Житомир: ЖІТІ, 2001. - С. 206.